

Nr 52.

Utlåtande med anledning av väckta motioner angående organisation av exporten av jordbruksprodukter.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen I: 120 av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.* och II: 152 av herr *Hæggblom m. fl.*, har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning angående organisation av exporten av jordbruksprodukter samt framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan leda.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionen II: 152.

Över motionerna har utskottet låtit inhämta yttranden från statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, Sveriges allmänna exportförening och Sveriges lantbruksförbund. Kommerskollegium har även överlämnat yttranden i ärendet från Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare och Kooperativa förbundet.

Statens jordbruksnämnd har i sitt yttrande, som dagtecknats den 3 mars 1952, anfört följande.

I fråga om vegetabiliska produkter kan en traditionell export sägas ha förekommit endast av utsädesspannmål, vallväxtfröer och matärter. Brödsäd har vid vissa tillfällen exporterats, men denna export har som regel i full utsträckning motsvarats av import. De båda senaste åren har emellertid en icke obetydlig export av oljeväxtfröer och vegetabiliska oljor ägt rum.

Handeln med *utsäde och vallväxtfröer* har en ganska speciell karaktär, och en centralisering av exporten, som under åren närmast efter andra världskriget i viss utsträckning prövades, lämnade icke särskilt goda erfarenheter. Handelsföretagen, såväl de privata som de till jordbrukets föreningsrörelse hörande, äro anslutna till en förening, Fröintressentföreningen u. p. a., med vilken jordbruksnämnden såsom licensmyndighet rådgör i exportfrågor. I fråga om utsädesspannmål lämnas licenser i obegränsad utsträckning, men exporten regleras genom utjämningsavgifter. Storleken av dessa avgifter motsvarar skillnaden mellan världsmarknadspris och inhemskt pris på vanlig bruksvara. Härigenom kompenseras den förlust som uppkommer genom att import eventuellt måste företagas för att täcka den brist i brödsäds- respektive foderförsörjningen, som kan uppkomma genom att utsäde exporteras. I fråga om vallväxtfröer uttagas däremot icke utjämningsavgifter. Försörjningsintressena bevakas här genom att en viss kvantitativ reglering av exporten äger rum vid licensgivningen. Efter samråd med fröintressentföreningen fastställer jordbruksnämnden de kvantiteter av olika fröslag, som med hänsyn till försörjningsläget lämpligen böra kunna exporteras. Exporten av *matärter* regleras dels genom utjämningsavgifter, dels, om så erfordras, genom begränsning av licensieringen. Någon anledning att genom inrättandet av ett särskilt exportorgan centralisera handeln med före-

nämnda varor synes enligt nämndens uppfattning icke föreligga och önskemål härom ha ej heller framförts från handelns sida.

Vad beträffar exporten av *spannmål för annat än utsädesändamål* måste hänsyn tagas till att, även om temporärt vissa överskott kunna tänkas uppkomma för visst spannmålsslag, vi icke äro och ej heller inom nära liggande tid torde komma att bli självförsörjande. Den import, som äger rum för täckande av bristerna, ombesörjes av svenska spannmålsaktiebolaget. Vid rådande priser inom och utom landet är importen starkt förlustbringande. Så länge nämnda förhållanden gälla finnes enligt nämndens uppfattning icke någon anledning att icke även exporten omhänderhas av samma organ. I enlighet härmed har spannmålsbolaget hittills ombesörjt den spannmåls-export som förekommit.

Odlingen av *oljeväxter* är tämligen ny och har fått större utsträckning först från andra världskrigets senare år. Den inhemska oljeväxtodlingen och omhändertagandet av oljeväxtskörden är i korthet organiserad på följande sätt. Odlarna garanteras för varje produktionsår av staten vissa priser på oljeväxtfrö, som skördas på sådana arealer, som omfattas av kontrakt mellan odlare och Sveriges oljeväxtodlares centralförening u. p. a. All försäljning av oljeväxtfrö från odlarna skall fr. o. m. 1951 års skörd ske till den under nyssnämnda år genom riksdagsbeslut tillskapade organisationen Sveriges oljeväxtintressenter, förening u. p. a., i vilken förening såsom medlemmar ingå såväl odlarna och oljefabrikerna som Sveriges lantbruksförbund och spannmålsbolaget. Ordföranden i styrelsen utses av jordbruksnämnden. Efter nedtorkning av oljeväxtfröet skall intressentföreningen enligt plan, som uppgöres av jordbruksnämnden, försälja frövaran till oljefabrik eller, om nämnden så påfordrar i samband med export, till annan köpare, som nämnden anvisar. Regleringen av inlösnings- och försäljningsverksamheten sker över den av nämnden omhänderhavda clearingkassan för fettvaror. Vinster och förluster tillföras respektive belasta sålunda denna kassa.

Oljeväxtodlingen har efter hand ökats, och under de senaste två åren har den inhemska rapsodlingen nått en sådan omfattning, att Sverige numera är självförsörjande beträffande margarinarvaror. Ur kvalitetssynpunkt är det emellertid icke lämpligt att använda enbart rapsolja vid margarinfremställning. I det svenska margarinet ingå därför i stor utsträckning även fettvaror, som endast kunna tillföras margarindustrien genom import. De svenska oljeväxtprodukterna gå härvidlag i utbyte mot de utländska margarinarvarorna. Sålunda ha av 1949, 1950 och 1951 års oljeväxtskördar betydande kvantiteter rapsfrö och rapsolja exporterats. Denna export sker vad beträffar rapsfrö av odlareorganisationen och i fråga om olja av vederbörande oljefabrik. I båda fallen har före exporten intimt samråd ägt rum med jordbruksnämnden. Den omständigheten, att den tidigare omnämnda garantien till odlarna gäller hela skörden, gör det enligt nämndens mening nödvändigt, att staten får inflytande på exporten. Av motionerna synes också framgå att motionärerna icke haft någon invändning att göra häremot.

Den export av rapsfrö och rapsolja, som ägt rum under de senaste åren, har i vad gäller 1949 års skörd gått med en förlust av ca 7,5 miljoner kronor, under det att exporten av 1950 och 1951 års skördar uppvisat vinster. För det förra året gick vinstsumman upp till ca 12 miljoner kronor. Det senare årets skörd, beträffande vilken all export ännu ej slutförts, beräknas på exportförsäljningen komma att giva en vinst av inemot 25 miljoner kronor. Den vinst, som uppkommit på 1950 och 1951 års exportaffärer, kommer jordbruket i sin helhet till godo i form av bidrag till täckande av förlust vid export av smör och andra mejeriprodukter.

Under senare tiden ha världsmarknadspriserna på fettvaror varit i stadigt fallande, och det synes ovisst huruvida bottenläget ännu nåtts. Mot bakgrunden härav torde man icke böra räkna med någon vinstgivande export av oljeväxtodlingens produkter under avsevärd tid framåt.

Den genom motionerna aktualiserade frågan om en särskild organisation för vegetabilieexporten har vad angår oljeväxtfröerna varit föremål för riksdagsbehandling under år 1951 i samband med den tidigare relaterade tillblivelsen av Sveriges oljeväxtintressenter, förening u. p. a. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 april 1951 med förslag till prissättningen på jordbrukets produkter och vissa jordbruksförnödenheter för regleringsåret 1951/52 redogjorde jordbruksnämnden för det ditintills tillämpade systemet vid export av oljeväxtfrö och uttalade som sin mening, att det fortfarande borde ankomma på odlarna själva att i samråd med jordbruksnämnden taga ansvaret för exportaffärerna. Jordbruksnämndens uppfattning i denna fråga mötte ingen gensaga vare sig från Kungl. Maj:t eller riksdagen.

Den jämförelse motionärerna gjort med exportförhållandena på animalieområdet synes icke hållbar med hänsyn till den speciella karaktär, som jordbruksstödet, enligt vad ovan angivits, fått på vegetabilieområdet genom garanti-prissystemet.

Äberopande vad som ovan anförts finner jordbruksnämnden, i varje fall för närvarande, icke skäl föreligga att nu igångsätta en särskild utredning angående organisation av exporten av jordbruksprodukter och får förden skull avstyrka bifall till motionerna.

Lantbruksstyrelsen har i sitt den 5 mars 1952 dagtecknade yttrande anført i huvudsak följande.

Lantbruksstyrelsen får erinra att viss del av de senaste årens export av brödsäd gått till grannländerna såsom tillfällig hjälp och ersatts med import. Vidare må framhållas, att vi f. n. icke äro självförsörjande inom landet med spannmål och att det även synes ovisst huruvida en brödsädesexport — om sådan över huvud taget blir möjlig inom en nära framtid — kommer att få någon större omfattning. Under sådana omständigheter synes det icke f. n. finnas tillräckliga skäl att tillskapa ett exportorgan för spannmål.

Vad beträffar oljeväxterna må framhållas, att odlarna för varje produktionsår av staten garanteras vissa priser på oljeväxtfrö och att dessa garantipriser synas verksamt ha bidragit till att avsevärda exportöverskott uppstått under de senaste åren. Den genom exporten av oljeväxter uppkomna vinsten har använts för att stödja exporten av smör och andra mejeriprodukter och har sålunda kommit jordbruket i dess helhet till godo. Med den omfattning exporten av oljeväxtprodukter har synes det nu tillämpade exportsystemet fungera på ett tillfredsställande sätt. Det torde icke heller finnas anledning att f. n. räkna med en ökning av den vinstgivande exporten av oljeväxter. Man torde tvärtom få räkna med en avsevärd minskning av exportvinsterna, enär världsmarknadspriserna på fettvaror fallit under senaste tiden. Vid sådant förhållande synes det ej heller beträffande oljeväxtprodukter finnas tillräckliga skäl att nu tillskapa särskilt exportorgan.

På grund av vad sålunda anförts får *lantbruksstyrelsen* avstyrka bifall till föreliggande motioner.

I sitt yttrande, som dagtecknats den 6 mars 1952, har *kommerskollegium* anført följande.

Kollegium har tidigare i vad avser organisationen för import- och exporthandeln med ägg respektive köttvaror ställt sig principiellt avvisande till en

centralisering av denna handel. Kollegium har därvid understrukit de betänkligheter av allmän handelspolitisk art, som föreläge och som vunnit allt större aktualitet under de senaste åren. Strävandena till liberalisering av handeln länderna emellan hade fått en alltmer ökad omfattning, och vårt land hade också på olika sätt givit sin anslutning till dessa strävanden. Även när det gällde inrikeshandeln vore det av vikt att man inte från det allmännas sida vidtog åtgärder, som kunde verka hindrande på den allmänna samfärdseln, och kollegium erinrade därvid om de senaste årens strävanden att eliminera konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet.

Dessa i tidigare sammanhang anförda synpunkter äga giltighet även vid bedömandet av det nu framlagda förslaget om tillskapande av ett exportorgan för spannmåls- och oljeväxtfröexporten av ungefär samma karaktär som för animalieprodukterna. Kollegium måste redan med hänsyn till dessa allmänna handelspolitiska överväganden ställa sig avvisande till ifrågasättande förslag.

Därjämte må erinras om att, enligt 1947 års riksdagsbeslut angående den framtida jordbrukspolitiken, målsättningen för denna skulle vara en jordbruksproduktion av sådan omfattning att den väl rymdes inom den ram, som avsättningsmöjligheterna inom landet erbjöde. Ifrågasättande motioner ta emellertid sikte på att skapa en exportorganisation för en överskottsproduktion främst i fråga om oljeväxtfrö, och motionens syfte torde sålunda knappast kunna sägas ligga i linje med målsättningen för jordbrukspolitiken enligt 1947 års riksdagsbeslut.

Även om utvecklingen på jordbruksproduktionens område i betydande hänseenden synes hava blivit en annan än som förutsågs i samband med 1947 års beslut, varför en revision av denna målsättning i vissa hänseenden icke torde sakna fog, bör dock en avvikelse från de fastställda principerna för jordbrukspolitiken icke ske utan en föregående prövning av denna fråga i hela dess vidd.

Med hänsyn till det anförda anser sig kommerskollegium för sin del icke kunna tillstyrka den begärda utredningen.

Stockholms handelskammare har förklarat sig icke kunna tillstyrka den ifrågasatta utredningen annat än om denna skulle ske i samband med en allmän omprövning av landets jordbrukspolitik. Däremot har *Skånes handelskammare* — från särskilt angivna utgångspunkter — tillstyrkt, att en förutsättningslös utredning skall komma till stånd i syfte att objektivt klarlägga de fördelar eller nackdelar, som kunna vara förknippade med en utrikeshandel av jordbruksprodukter i den ena eller andra formen. *Kooperativa förbundet* har för sin del framhållit, att den begärda utredningen för närvarande icke syntes vara aktuell.

Sveriges allmänna exportförening har i sitt den 8 mars 1952 dagtecknade yttrande förklarat, att föreningen icke i och för sig ville motsätta sig en utredning i ämnet. Denna borde emellertid avse en allmän översyn av jordbrukets såväl export- som importförhållanden. En vägledande synpunkt borde därvidlag vara att, under hänsynstagande till de för jordbrukspolitiken uppdragna allmänna riktlinjerna, bereda största möjliga frihet för utrikeshandeln.

Sveriges lantbruksförbund har i sitt yttrande, som dagtecknats den 8 mars 1952, anfört bland annat följande.

Enligt motionärernas mening är det önskvärt, att även för oljeväxtfröer och spannmål tillskapa exportorgan av ungefär samma karaktär som för animalieproduktionen. Förbundet, som i princip helt delar denna uppfattning, vill erinra om att vad beträffar oljeväxtprodukterna denna fråga redan sedan någon tid varit föremål för behandling. Sålunda bildades föregående år föreningen Sveriges oljeväxtintressenter, vars uppgift emellertid är begränsad till att handha inköp och försäljning av frö på den inhemska marknaden. Att exporten undantagits från föreningens uppgifter och överlämnats till jordbruket är i överensstämmelse med 1947 års jordbruksprogram. Som framgår av departementschefens uttalande i prop. 207/51 åvilar ansvaret för exportaffärerna odlarna själva. En precisering rörande jordbrukets och jordbruksnämndens befattning med exporten är fördenskull påkallad. Då de frågor, som ännu äro olösta, närmast äro av administrativ natur, synes någon sådan särskild utredning, som påyrkas av motionärerna, icke erforderlig.

Vad gäller exportorganisationen för spannmål torde denna fråga f. n. icke vara direkt aktuell. Det är dock av skäl, som nedan beröras, önskvärt att jordbrukets organisationer redan nu givas tillfälle att medverka i planläggningen och det praktiska genomförandet av export och import av dessa varor.

Trots alla strävanden att liberalisera den internationella handeln äro fortfarande de bilaterala handelsavtalen den vanligaste formen för varuutbytet, och de s. k. kombinationsaffärerna äro fortfarande ofta förekommande. Den senaste tidens utveckling visar tydliga tecken på att detta förhållande kommer att fortfara och rent av ytterligare förstärkas. Under sådana förhållanden har det visat sig vara av stort värde för jordbruket att genom nära samarbete mellan de organisationer, som handhava exporten och importen av jordbrukets olika produkter, kunna vid såväl de officiella handelsförhandlingarna som vid de därpå följande rent kommersiella affärsavslutna utnyttja de produkter, som vid tillfället i fråga ha ett gott förhandlingsvärde, till att ävenledes vinna avsättning för de just då mera svår sålda produkterna. Genom att exporten av rapsfrö och spannmål icke varit organiserad på samma sätt som exporten av animalierna har jordbruket icke kunnat utnyttja dessa värdefulla förhandlingsobjekt på samma sätt som eljest varit möjligt. I fråga om spannmålen synas dessa olägenheter i viss mån kunna avlägsnas genom någon lämplig form av samarbete mellan jordbrukets organisationer och vederbörande statliga organ.

Med hänvisning till vad här anförts är det enligt lantbruksförbundets mening angeläget, att de kvarstående frågorna rörande utrikeshandelsorganisation lösas. Då principerna äro av riksdagen fastlagda i 1947 års jordbruksprogram, synes det närmast vara en administrativ angelägenhet att bringa dem i tillämpning, vilket bör ske efter överläggningar mellan vederbörande statliga myndigheter samt de organisationer inom jordbruket och handeln, som företräda hithörande intressen. Några skäl synas därför f. n. icke föreligga för en sådan utredning, varom hemställas i motionerna.

Utskottet. De i propositionen nr 75/1947 uppdragna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken byggde på antagandet, att jordbruksprodukternas världsmarknads- och importpriser normalt komme att ligga under den inhemska prisnivån. Samtidigt framhölls emellertid i propositionen,

att man, sedan mera normala förhållanden inträtt, givetvis ej kunde utsluta möjligheten av att åtminstone temporärt prisnivån på världsmarknaden i fråga om viss eller vissa produkter kunde komma att ligga över den inhemska producentprisnivå, som statsmakterna stödjade för att bereda jordbruket full lönsamhet. För undvikande av vissa befarade olägenheter förordades i detta sammanhang, att en centralisering skulle ske av exporten av köttvaror och ägg. Syftet härmed angavs vara att tillse, att även tillfälliga gynnsamma prisförhållanden på utlandsmarknaden skulle komma jordbruket som helhet till godo i största möjliga utsträckning eller i vart fall av jordbruket i dess helhet kunna användas som en viss motvikt mot en förlustbringande export vid andra tillfällen. Den föreslagna centraliseringen skulle enligt propositionen ske genom bildande av särskilda ekonomiska föreningar, vilka borde erhålla ensamrätt till export av köttvaror och ägg. Även importen av dessa produkter borde i viss utsträckning anförtros åt nämnda föreningar. Nu berörda uttalanden föranledde icke någon erinran från särskilda utskottets eller riksdagens sida.

Den år 1947 beslutade export- och importorganisationen för animalieprodukter har numera trätt i funktion. Sålunda omhänderhar Sveriges export- och importförening för ägg, förening u. p. a., utrikeshandeln i fråga om ägg. Vidare har statens jordbruksnämnd till Svensk kötthandel, förening u. p. a., överlåtit ensamrätt till export och import av slaktdjur samt av kött och fläsk. Föreningen har nyligen påbörjat sin verksamhet.

I föreliggande motioner påpekas, att motsvarande organisationer saknas inom vegetabilieområdet. Med hänsyn bland annat till den omfattning, som exporten av oljeväxtfröer och spannmål numera fått, borde enligt motionärernas mening även för dessa produkter tillskapas exportorgan av ungefär samma karaktär som för animalieprodukterna.

Vad först beträffar oljeväxtprodukterna får utskottet erinra, att föregående års riksdag (prop. nr 207; jordbr. utsk. utl. nr 42) fattat beslut om en ny organisation för handeln med dessa produkter. I enlighet med nämnda beslut ombesörjas numera inköp och försäljning av oljeväxtfrö på den inhemska marknaden av Sveriges oljeväxtintressenter, förening u. p. a. Exporten däremot handhaves alltjämt av odlarna och oljefabrikerna själva i nära samråd med jordbruksnämnden.

I detta sammanhang får utskottet vidare erinra om gällande garantipris-system på oljeväxtodlingens område. Detta system — som bland annat innebär att odlarna för varje produktionsår av staten garanteras vissa priser på oljeväxtfrö — har starkt påverkat produktionens omfattning och bidragit till att exporten av rapsfrö och rapsolja under senare år nått en betydande storlek. Till följd av den gynnsamma situationen på världsmarknaden utvisade exporten av 1950 års skörd en vinst av omkring 12 miljoner kronor, medan exportvinsten beträffande 1951 års skörd uppgick till cirka 25 miljoner kronor. Angivna belopp ha influtit till den av jordbruksnämnden omhänderhavda clearingkassan för fettvaror och ha kommit jordbruket i dess helhet till godo såsom bidrag för att täcka förluster vid export av smör och andra mejeriprodukter.

Med hänsyn till det läge, som numera inträtt i fråga om världsmarknadspriserna på fettvaror, kan man emellertid enligt utskottets mening icke utgå från att även i fortsättningen möjligheter skola föreligga för en vinstgivande export av svenska oljeväxtprodukter. Sedan jordbruksnämnden avgav sitt tidigare återgivna yttrande har sålunda prisnivån på den internationella marknaden ytterligare sjunkit.

Vid nu angivna förhållanden och då frågan om organisationen av handelen med oljeväxtprodukter så sent som föregående år var föremål för riksdagens prövning, anser utskottet anledning icke föreligga att nu tillskapa ett särskilt exportorgan för dessa produkter.

Vad härefter angår brödsäd är utrikeshandeln — liksom i fråga om fodersäd och andra fodervaror — helt centraliserad till Svenska spannmålsaktiebolaget. Då vårt land icke är självförsörjande beträffande dessa produkter, omfattar bolagets verksamhet huvudsakligen import. Den export som förekommit har till stor del haft karaktär av hjälp till grannländerna och har i motsvarande grad ersatts av import. Med hänsyn härtill synes även på detta område skäl saknas att inrätta ett särskilt exportorgan.

Ehuru utskottet således icke kan biträda hemställen i föreliggande motioner, vill utskottet i likhet med motionärerna framhålla vikten av att jordbruket i uppkommande överskottssituationer inom landet beredes möjligheter att på bästa sätt tillvarataga sina intressen vid export. Såsom Sveriges lantbruksförbund anfört i sitt yttrande synas härvid de olika problem, som föreligga på utrikeshandelns område, lämpligen böra lösas på administrativ väg efter överläggningar mellan vederbörande statliga myndigheter samt jordbrukets och handelns organisationer. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på nu berörda förhållanden och vid behov vidtager de åtgärder, som kunna finnas ändamålsenliga.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att motionerna I: 120 och II: 152 icke må föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 november 1952.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Svedberg, Hjalmar Nilsson*, Bertil Andersson, Sundberg*, Bror Nilsson, Ebbe Ohlsson, Ernst Hjalmar Nilsson, Osvald och Mossberger; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Pettersson i Dahl, Anthy, Andersson i Hyssna och Hæggbloom, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Nilsson i Varuträsk, Andersson i Essvik och Andersson i Långviksmon*.

* Ej närvarande vid justeringen.